

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Адвокатова Н.О.

Дана оцінка факторів внутрішнього середовища підприємств легкої промисловості. Проведені дослідження сучасного стану діяльності підприємств, виявлені найбільш характерні для підприємств галузі можливості, загрози, сильні і слабкі сторони, встановлено зв'язки між ними.

Актуальність теми. Протягом багатьох років питання активізації легкої промисловості, яка залишається хронічно збитковою, є актуальним чинником розвитку соціально-економічного забезпечення країни. Отже, дослідження основних факторів, які впливають на конкурентоспроможність даного виду промислової діяльності, визначення шляхів покращання конкурентної позиції підприємств є актуальним, так, як сприятиме виходу галузі з кризи, підвищенню конкурентоспроможності національної індустрії на внутрішньому та світовому ринках. Тому вивчення динаміки стану зусиль підприємств легкої промисловості є необхідним питанням в аналізі економічної діяльності. Однією з необхідних складових розвитку економіки України є її легка промисловість.

Аналіз публікацій щодо розвитку підприємств легкої промисловості [1-16] показує, що теоретичні та практичні питання досліджували українські вчені, а саме: Гринчуцький В.І., Гречан А.П., Гончаров Ю.В., Войнаренко М.П., Наумов О.Б., Шарко М.В., Савіна Г.Г., Заїнчковський А.О., Чубукова О.Ю., Миколайчук Н.С. Однак, окремі питання, пов'язані з діяльністю підприємств легкої промисловості за умови економічної кризи залишаються недостатньо розкритими.

Ціль роботи полягає в дослідженні динаміки сучасного стану підприємств легкої промисловості України на підставі вивчення та узагальнення даних та досвіду засад діяльності галузі.

Виклад основного матеріалу. Розбудова економіки в Україні є пріоритетною метою її подальшого розвитку. Але зростання економічних показників не можливо без підняття виробництва усіх галузей. За останні роки відбулися значні, як негативні так і позитивні зміни, що відобразилися на обсягах і на структурі виробництва. До позитивних результатів цих змін можна віднести формування вільного ринку, активізацію процесів виходу на зовнішні ринки, налагодження

економічних зв'язків з іншими державами. Одночасно, до негативних можна віднести розрив господарських зв'язків, не бажання зарубіжних інвесторів вкладати кошти в промисловість, призупинення державних програм розвитку промисловості в Україні, недбала діяльність Уряду. Економіка України залишилася в стороні від інтеграційних процесів глобалізації, що відбуваються в світовій економіці. Україна залишилася сам на сам з проблемами розвитку економіки. У відомому рейтингу Дойче Банку на початку 1990-х років Україна мала один із найвищих рейтингів [7, с. 82], проте, через недостатню увагу державних органів до переорієнтації сільського господарства та легкої промисловості на ринкові умови господарювання цей потенціал був втрачений. Динаміка темпів розвитку легкої промисловості у 2001-2010рр. (табл. 1), відображає здійснення процесів нестабільності.

Таблиця 1

Темпи розвитку легкої промисловості, у % (до попереднього року)

Показники:	2001	2003	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Легка промисловість, в т.ч:	113,8	104,0	100,3	98,1	97,4	89,4	74,2	108,9
текстильне виробництво; вироб-во одягу, хутра та виробів з хутра	114,7	102,9	102,6	95,2	97,0	88,2	72,0	109,5
текстильне виробництво	111,5	108,6	108,7	97,8	112,4	92,1	72,6	109,8
виробництво одягу, вироб-во хутра та виробів з хутра	116,3	101,0	100,2	94,1	89,7	85,8	71,6	103,2
виробництво шкіри, виробів зі шкіри, взуття	110,3	107,5	91,9	110,3	99,4	95,8	84,1	106,6

Розглядаючи показники роботи легкої промисловості України в цілому, слід зазначити, що, за офіційними даними Держкомстату України [6, с. 109], протягом 2001-2010 років легка промисловість працювала знижуючи темпи виробництва, але данні за останній 2010рік дає надію на зміцнення галузі. Дані таблиці 1 демонструють, що найвищі темпи зростання зафіксовані в 2001 (113,8 %) до попереднього року), а найнижчі в 2009 (74,2 %) році.

Отже, для забезпечення підвищення ефективності легкої промисловості у довгостроковій перспективі Україні знадобиться

стимулювати інвестиції та інновації, покращити інституційну та законодавчу складові бізнесу-клімату, і створити умови для розвитку вільної конкуренції. Завдяки збільшенню кількості інноваційно-активних промислових підприємств легкої промисловості (у 2009р. – 58 підприємств, у 2010р. – 63 підприємства), які проваджують інновації [6, с. 322], ми спостерігаємо значний зріст темпів розвитку легкої промисловості України 2009-2010рр. на 34,7% (5,9 млрд.грн.) загально по легкої промисловості, в т.ч.: текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра – на 37,5%; виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – на 22,5%. За експертною оцінкою, загалом за рік реалізовано продукції галузі на суму 6,5 млрд.грн.

Нарощування виробництва сприяло збільшенню платежів до Державного бюджету. За даними Державної податкової адміністрації України, легка промисловість за 2010р. забезпечила 231,1 млн.грн. бюджетних надходжень або 117,6% до 2009р. У структурі бюджетних платежів 57,2% – це кошти, що надійшли від сплати податку на додану вартість (115,1% до 2009р.), решта 42,8% – кошти від податку на прибуток підприємств галузі, що збільшилися на 20,6%, порівняно з попереднім роком [15, с. 4].

Основні причини, що перешкоджають розвитку легкої промисловості, це: неконтрольований імпорт та відсутність нормативної бази захисту внутрішнього ринку від контрабанди товарів; втрата ринків збуту внаслідок згорання системи оптової торгівлі та перенесення оптового обігу на ринки; гостра нестача обігових коштів, відсутність середньо- і довгострокового кредитування на сприятливих засадах; дефіцит стратегічно важливих для галузі видів сировини [1]. Також, до головних проблем легкої промисловості України можна віднести: низьку платоспроможність населення; перенасичення внутрішнього ринку дешевою імпортною продукцією; складність та здороження митного оформлення експортно-імпортних операцій, не стабільне забезпечення легкої промисловості сировиною вітчизняного походження; забезпечення обсягами замовлень підприємств, спеціалізованих на виготовлення речового майна для силових структур; збереження мита на вивіз худоби та шкірсировини; великий податковий тиск та високу вартість енергоносіїв. Запорукою стабілізації функціонування підприємств легкої промисловості є забезпечення економічної стійкості, оскільки їх діяльність значно піддається негативному впливу середовища через нестабільність ринкових умов. Ця нестабільність проявляється в динамічності процесів інноваційного розвитку, економічних умовах, соціально-політичної розбалансованості тощо. Застарілі технології та обладнання, нерозвиненість інноваційної сфери призвели до того, що за споживчими та економічними показниками вітчизняні товари не можуть конкурувати з

іноземними аналогами. Це стримує розвиток вітчизняного виробництва легкої промисловості та стимулює інтервенцію іноземних товарів, що відображається у товарній структурі зовнішньої торгівлі (табл. 2). Розглянемо більш детально вплив вищезазначених аспектів на конкурентоспроможність легкої промисловості України.

У доларовому еквіваленті відбулося збільшення обсягів експорту з 1035,6 млн.дол.США у 2009р. до 1084,6 млн.дол.США у 2010р. на 49,0 млн.дол.США (на 4,5%), з них: текстиль та вироби з текстилю на 23,0 млн.дол.США (на 3,1%); взуття, головні убори на 30,3 млн.дол.США (на 17,3%). Вагома частка обсягів експорту здійснюється до країн ЄС.

Збільшення обсягу імпорту відбулося з 1827,6 млн.дол.США у 2009р. до 2653,3 млн.дол.США у 2010р. на 825,7 млн.дол.США (на 31,1%), з них: шкіряна і хутряна сировина та вироби з них на 53,2 млн.дол.США (на 29,9%); текстиль та вироби з текстилю на 567,5 млн.дол.США (на 28,5%); взуття, головні убори на 205 млн.дол.США (на 41,7%) [6, с. 260]. Спостерігається постійне перевищення обсягів імпорту над експортом.

Таблиця 2
Товарна структура зовнішньої торгівлі у 2009-2010рр., млн. дол. США

Показники	2009 рік				2010 рік			
	Експорт		Імпорт		Експорт		Імпорт	
	Усього	Частка у загальному обсязі, %	Усього	Частка у загальному обсязі, %	Усього	Частка у загальному обсязі, %	Усього	Частка у загальному обсязі, %
шкіряна і хутряна сировина та вироби з них	178,1	0,4	124,2	0,3	173,8	0,3	177,4	0,3
текстиль та вироби з текстилю	713,0	1,8	1416,9	3,1	736,0	1,4	1984,4	3,3
взуття, голов. убори	144,5	0,4	286,5	0,6	174,8	0,3	491,5	0,8

До найбільш значимих факторів, які впливають на конкурентоспроможність галузі, можна віднести:

- позиціонування на світовому ринку, тобто ступінь експортної орієнтованості виробництва (частка експорту в випуску і її динаміка);
- позиціонування на внутрішньому ринку в порівнянні з іноземними конкурентами (частка імпорту готової продукції на ринку та її динаміка);

- технологічний рівень галузі, що виражається в якісних характеристиках виробничих потужностей, а також інтенсивності інвестицій в основний капітал;
- достатній рівень концентрації на ринку ефективних вітчизняних компаній, здатних конкурувати зі світовими компаніями — лідерами у відповідних галузях;
- забезпечення сировиною та матеріалами, розвиток міжгалузевих зв'язків;
- масштаби тіньового сектору (контрабандна та контрафактна продукція), умови праці на ринку.

Найбільш вагомими причинами спаду виробництва підприємств легкої промисловості є недоброчесна конкуренція з боку імпортних товарів та наявність істотного «тіньового» сектора виробництва, торгівля неякісним контрабандним товаром та недостатня платоспроможність населення.

Поряд з іншими чинниками важливу роль відіграють неваженість і неузгодженість економічної політики у промисловості та сільському господарстві, диспаритет цін між сільгоспвиробниками та промисловими підприємствами. Сільське господарство і легка промисловість спрямовані, передусім, на країни і їх партнерів із числа країн, що розвиваються. Серйозні соціально-економічні й структурні перетворення спроможні перевести сільське господарство і легке виробництво в розряд високоефективних галузей, що будуть визначати, поряд з іншими, експортний профіль країни в системі міжнародного поділу праці. Але ж, на даний час ефективність підприємств галузі остається, все одно, досить низькою: товари, які випускають підприємства легкої промисловості України, значно поступаються за якістю і кількістю продукції розвинених країн; порівняно низька продуктивність праці; вищі в галузі, порівняно зі світовим рівнем, затрати на виробництво продукції. Відсутність на вітчизняному ринку реальної конкуренції спричиняє завищення цін, спонукає продавати низькоякісну продукцію. Галузь губить свої позиції, що робить її реформування необхідним.

Одними із головних завдань держави є проведення такої зовнішньоекономічної політики, яка була б адекватна реальним можливостям вітчизняної економіки, здатної підтримувати міжнародну конкурентоспроможність як вітчизняних підприємств, так і держави в цілому. Вагомим чинником відображення виробництва та випуску експортованих товарів, стабілізації економіки, безумовно, є використання нових технологій. На це спрямована державна науково-технічна політика, що впроваджується на основі науково обґрунтованого прогнозування і передбачає також міждержавне співробітництво у сфері науки і

технологій [16, с. 202].

Слід зазначити, що фінансові фактори є значними, але не єдиними чинниками високотехнологічного розвитку підприємств легкої промисловості. Адаже навіть серед 50% прибуткових підприємств за останні роки нововведення здійснювало лише кожне 13 підприємство галузі. Успішність компанії багато в чому залежить від професійності менеджменту, його спроможності будувати і реалізовувати тактичні і стратегічні плани.

З метою коригування конкурентоспроможності підприємств на зовнішньому ринку і його інноваційної стратегії, необхідно регулярно проводити моніторинг складових інноваційного потенціалу і контроль ступеня його відповідності потребам ринку, що динамічно змінюються [16, с. 201].

Загальну оцінку конкурентоспроможності вітчизняної легкої, промисловості можна подати у вигляді блоків SWOT- аналізу (табл.3)– для виявлення найхарактерніших для підприємства можливостей, загроз, сильних і слабких сторін та встановлення зв'язків між ними, що використовується для формування і вибору стратегій.

Як показав SWOT – аналіз, легка промисловість має певні можливості для розвитку, але і загрози, як сильні, так і слабкі сторони. До сильних сторін відноситься наявність окремих успішних компаній:

- у швейній промисловості – ВАТ «Стиль», ВАТ «Трембіта», ВАТ «Володарка» ВАТ «Троттола», ЗАТ «Донбас», ВАТ Київська ШФ «Вороній», ЗАТ «Львівська текстильна компанія», ЗАТ «Поділля», ВАТ ШП «Елегант», ВАТ «Софія» та ін.;
- у текстильній промисловості – ВАТ «Чексіл», ЗАТ «Роза», ВАТ «Демітекс», ВАТ «Нотекс», ВАТ ШФ «Мрія», ВАТ ТО «Текстерно» та ін.;
- у взуттєвому виробництві - компанії «Лідер», «Бістфор», «Ігнар» та ін.;
- у шкіряному виробництві – ЗАТ «Возко», ЗАТ «Чинбар» та ін.

Виходячи з сильних сторін, підприємства легкої промисловості мають потенційні можливості збільшити обсяги виробництва, заготівлі та переробки продукції легкої промисловості, що сприятиме розширенню власного сегменту ринку легкої промисловості, впровадити прогресивні технології виробництва, провести модернізацію технологічного устаткування, що призведе до зростання продуктивності праці, обсягів збуту продукції та підвищити рівень професійності кадрів. Для покращення становища в легкій промисловості потрібно залучати середній та малий бізнес.

Таблиця 3

SWOT- аналіз підприємств легкої промисловості

СИЛЬНІ СТОРОНИ:	СЛАБКІ СТОРОНИ:
<ul style="list-style-type: none"> • Наявність окремих успішних компаній. • Наявність в окремих сегментах сировинної бази та напівфабрикатів національного виробництва: шкіри, вовни, хутра, льону, хімічних матеріалів. • Якісна продукція. • Кваліфіковані трудові резерви з досвідом роботи. • Налагоджування зв'язків з постачальниками та каналами збуту. 	<ul style="list-style-type: none"> • Нестача обігових коштів для рекапіталізації. • Висока зношеність основних фондів. • Низький рівень правозастосування в сфері митного адміністрування імпорту. • Дефіцит окремих видів сировини -ресурсів. • Наявність потужних кластерів конкурентоспроможності іноземних виробників. • Перевищення внутрішніх цін над цінами імпортованих товарів. • Відсутність розгалуженої міжрегіональної мережі оптово-роздрібною торгівлі. • Непропорційне зростання власного та залученого капіталів. • Нестабільне фінансове становище. • Незначна відносна частка ринку вітчизняних товарів.
МОЖЛИВОСТІ:	ЗАГРОЗИ:
<ul style="list-style-type: none"> • Проведення модернізації технологічного устаткування. • Підвищення рівня професійності кадрів та залучення науковців до розробок у галузі. • Збільшення прибутковості промислової діяльності. • Зростання продуктивності праці та матеріальної зацікавленості працівників. • Впровадження прогресивних технологій виробництва та інновацій. • Нарощування товарообігу та розширення ринку збуту. • Досягнення конкурентних позицій на ринку вітчизняних підприємств. • Інвестиційно-інноваційний розвиток та підвищення рівня капіталізації галузі. • Створення кластерних об'єднань. 	<ul style="list-style-type: none"> • Збільшення конкуренції з боку іноземних виробників. • Зростання політичної нестабільності та податкового тиску. • Невдала інвестиційно-інноваційна політика галузі. • Зростання темпів інфляції. • Технологічне відставання. • Зниження рівня кваліфікації кадрового складу. • Неплатоспроможність дебіторів.

Характерною особливістю інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості є впровадження кластерних об'єднань, які позитивно впливають на розвиток виробництва, а також змінюють підходи до процесу управління та її організації. Кластерні схеми стають більш

розвиненими і виявляють важливі взаємозв'язки між галузями однієї чи декількох країн. З ініціативи американського економіста В.Прайса, волонтера Корпусу миру США, на Хмельниччині у 2005 році було створено перший в Україні кластер у швейній галузі. Це була спроба зупинити спад виробництва і підвищити продуктивність праці Подільського регіону, використовуючи переваги кооперації та об'єднання зусиль самих підприємств без залучення державних коштів. Нині у Хмельницькій області налічується понад 30 підприємств – виробників продукції та підприємств сервісного спрямування [4, с. 33].

Підприємства інноваційно-промислового кластера набувають додаткових конкурентних переваг завдяки здатності здійснювати внутрішню спеціалізацію і стандартизацію продукції, мінімізувати витрати не лише на трансакціях, а й на впровадженні інновацій. Компанії, що входять до кластера, мають доступ до спеціальних знань галузі на «ноу-хау», які акумулюються та розповсюджуються через підприємницькі сфери та інноваційні компанії [14, с. 24].

Забезпечення більш гнучкого реагування підприємств на запити споживачів передбачає покращення і інвестиційного клімату з метою виходу на іноземні ринки, налагодження довгострокових партнерських відносин та відходу від неефективних схем давальницької сировини.

Виявлені також чинники, що приваблюють іноземних інвесторів:

- економія на фонді оплати праці;
- відсутність нетарифних обмежень (квотування) на експорт української продукції легкої промисловості до країн ЄС;
- близькість багатьох підприємств до кордонів ЄС (основних ринків збуту).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Значну частину проблем інноваційного розвитку легкої промисловості за сучасних умов господарювання можна розв'язати, тільки об'єднавши зусилля певних груп підприємств. Це зокрема, стосується проблем залучення інвесторів до інноваційних робіт, організації маркетингу; збирання, оброблення й зберігання інформації; навчання спеціалістів; розв'язання проблем забезпечення сировиною тощо [14, с. 21].

Основні перспективні напрями розвитку легкої промисловості України полягають в інтенсифікації зусиль вітчизняних виробників щодо завоювання стійких конкурентних позицій на внутрішньому ринку шляхом поліпшення якості, підвищення наукоємності продукції, зниження її собівартості.

Необхідно розглянути можливості кластерних схем, як один напрямків інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, що буде сприятиме становленню довгострокових стійких корпоративних

зв'язків між поставщиками сировини, його обробки та збутом готової продукції.

Виходом із ситуації, що склалася в легкій промисловості є кардинальна перебудова економічної політики, удосконалення організаційно-економічного механізму економічної діяльності у напрямку інноваційного розвитку в легкій промисловості та одночасний пошук резервів підвищення ефективності виробництва для його забезпечення.

Література:

1. Базиліук Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення. – К.: НІСД, 2002. – 346 с.
2. Звягінцев Ю. Легка промисловість в 2007р. / Ю. Звягінцев // Легка промисловість.- 2007. -№2. – С. 5-6.
3. Максименко І.О., Бокій В.І. Легка промисловість України: сучасний стан та перспективи розвитку / І.О. Максименко, В.І. Бокій // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. - №3. - Т.2. – С. 77-80.
4. Соколенко С. Проблеми та перспективи посилення конкурентоспроможності економіки України на основі кластерів / С. Соколенко // Економіст.- 2008. -№10. – С. 31-35.
5. Государственная программа развития легкой промышленности Украины на период до 2011 года. / Распоряжение КМУ от 27.12.2006 № 673-р // Електронний ресурс: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KR060673.html
6. Статистичний щорічник України за 2010р. // Державна служба статистики України // Електронний ресурс: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Бліхар М.М. Стратегія вдосконалення розвитку економіки України з врахуванням досвіду країн центральної та східної Європи / М.М. Бліхар // Розвиток інноваційної культури суспільства: Проблеми та перспективи: Матеріали V наукова практичної конференції, 21 травня 2010. – м.Сімферополь, 2010. – С. 79-85.
8. Наумов О.Б Стратегія розвитку сировинної бази текстильної промисловості. – Херсон.: Олді-Плюс; -2005. – 384 с.
9. Шарко М.В. Управление развитием инноваций в промышленном производстве. – Херсон.: Олді-Плюс; -2005. – 448с.
10. Ромусік Я. Конкурентоспроможність легкої промисловості України та механізм її підвищення / Я. Ромусік // Економіст. – 2007. №3. – С. 16-19.

11. Шарко М.В., Буренко Ю.А. Проблемы и направления конкурентоспособности текстильной промышленности Украины / М.В. Шарко, Ю.А. Буренко // Экономика. Финансы. Право. -2008.- №1. – С. 6-10.
12. Адвокатова Н.О. Теоретико-методологічні аспекти інноваційної діяльності підприємств / Н.О. Адвокатова // Економічні інновації. –2011. – №45. – С.7-16.
13. Гринчуцький В.І., Ляхович Л.А. Антикризове фінансове управління підприємством в сучасних умовах господарювання / Гринчуцький В.І. Ляхович Л.А. // Підприємництво і менеджмент. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. -2010. – С. 28-33.
14. Гончаров Ю.В., Марченко Т.І. Обґрунтування побудови кластерної моделі підвищення інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості України / Ю.В. Гончаров, Т.І. Марченко // Легка промисловість. – 2010. – №4. – С. 21-24.
15. Показники роботи легкої промисловості України в 2010р. // Легка промисловість. – 2010. – №4. – С. 4-7.
16. Нижник В.М., Пасічник І.В. Проблеми виходу інноваційних технологій підприємств легкої промисловості на зовнішній ринок / В.М. Нижник, І.В. Пасічник // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №2. – Т.3. – С. 199-203.

Abstract

Advokatova N.A.

Study of modern state enterprises light industry Ukraine.

The value is an assessment of factors of internal environment of light industry. The research activities of modern enterprises, revealed the most characteristic of the industry opportunities, threats, strengths and weaknesses, set links between them.